

Orminge i mitt hjärta!

En designpedagogisk undersökning om hur boende i Orminge kan ta plats i det offentliga rummet med kollektivt broderi

Mikaela Saint Just Ribeiro

Konstfack, Institutionen för bildpedagogik

Lärarytbildning, inriktning Design ht 2010

Examensarbete, skriftlig del 15 hp

Handledare teori: Cecilia Andersson

Handledare gestaltning: Sara Isaksson- From

Opponent: Lina Berggren

Datum för examination: 2011-01-14

Abstract

Denna designpedagogiska undersökning baseras på ett empiriskt material som med en etnografisk inspirerad metod med participatory design som grund för deltagandet, undersöker rätten till individens visuella uttryck i det offentliga rummet, sett ur ett maktperspektiv inom det socialkonstruktionistiska fältet. Syftet är att skapa en mötesplats som kan möjliggöra för boende i Orminge att ta plats med visuella avtryck i ett kollektivt skapande. I Orminge, som är en förort till Stockholm, har undersökningen ägt rum i form av en workshop, en aktion och en utställning. Under tre veckor i oktober 2010 kunde biblioteksbesökare till Orminge Bibliotek delta i en öppen workshop. Deltagarna, de boende i Orminge och tillika besökare till Orminge Bibliotek, ”målade med tråd” på duk och bestämde sedan platser där den broderade duken skulle placeras ut i det offentliga rummet. En utställning i Orminge Bibliotek skapades utifrån dokumentationen över workshopens process och dukens platstagande i det offentliga rummet (aktionen), vilket lyfte upp deltagarnas arbete och Orminge som plats. Frågeställningen som ställs i undersökningen är: *Vilka nya betydelser kan skapas då ett kollektivt broderi tar plats i det offentliga rummet?*

Jag genomförde en aktion, inspirerad av craftivism, där jag tog ut deltagarnas gemensamma artefakt till deras utvalda platser i det offentliga rummet. Deltagarnas val av platser handlade om att fånga uppmärksamhet, ifrågasätta konsumtion, lämna avtryck i det offentliga rummet, en form av identitetsskapande och symboliska krockar mellan handarbete, reklam och graffiti. Undersökningens resultat visar bland annat att detta projekt kan läsas som en form av motmakt. Som gatukonst bär den broderade duken politisk potential att kunna ifrågasätta den demokratiska aspekten av vem eller vilka som har makten i det offentliga rummet. Deltagarnas platstagande sker via actionen då deras artefakt utmanar det offentliga rummets strukturer. Inom ramen för designpedagogik kan duken som handarbete i det offentliga rummet härleda till diskussioner om mänsklig närvaro i reklamflödet och ett platstagande av boende i sin egen förort. Hos dessa Ormingebor fann jag en vilja att handarbete, uttrycka sig och ta plats. Mötesplatsen fångade upp ett behov av att vilja berätta visuellt, med nål och tråd på duk.

I en utställning 2011-01-10 till 2011-01-15 på Konstfack (Högskolan för konst, konsthantverk, design och bildpedagogik) gestaltades undersökningen. Fotografier, från när det kollektiva broderiet tog plats och skapade nya betydelser i Orminges offentliga rum, tejpades upp på en yta likt estetiken för olaglig affischering i det offentliga rummet. En större affisch med en bild på duken hängdes på väggen. På affischen hängde trådar och nålar ner mot golvet för att efterlikna workshopens estetik i Orminge Bibliotek.

Innehållsförteckning

Titelsida

Abstract

Innehållsförteckning

Inledning	5
Introduktion.....	5
Bakgrund.....	6
Syfte.....	7
Frågeställning.....	7
Empiri.....	7
Urval och avgränsning.....	8
<i>Plats</i>	8
<i>Ett textilt material</i>	9
<i>Ett kollektivt skapande</i>	9
Metod.....	10
Teori och tolkningsram.....	11
<i>Socialkonstruktionism</i>	11
<i>Makt och maktmotstånd i det offentliga rummet</i>	11
<i>Craftivism</i>	12
Tidigare forskning.....	13
Bearbetning och analys	15
Orminge, förorten i det fina.....	15
Orminge Bibliotek.....	17
Det krympande offentliga rummet.....	18
Nolltolerans eller lagliga väggar?.....	18

”Måla med tråd”- en workshop, en aktion, en utställning!	19
<i>En workshop</i>	20
<i>En aktion</i>	20
<i>En utställning</i>	23
Från linneduk till ett kollektivt skapat verk	24
Ett visuellt berättande med nål och tråd	25
Tolkning och resultat	27
En annan bild av Orminge.....	27
Duken och deltagandet i Orminge Bibliotek.....	27
Behov av mötesplatser för visuellt berättande	29
Duken som gatukonst	30
Duken som ett craftivistiskt verk	31
Slutdiskussion	33
Källförteckning	35
Tryckta källor	35
Otryckta källor.....	36
Bildförteckning	36
Bilaga 1	37
Tolv platser i Orminge	

Inledning

Introduktion

- Men vad bra! Titta, här kan man få se sig! utbrister en kvinna i 50-årsåldern och tar upp en nål i sin hand framför den upphängda linneduken i Orminge Bibliotek. Hon hade just beskådat en gratis utställning om konsthantverk några meter bort. Som deltagare i den öppna workshopen i biblioteket broderar kvinnan formen av en liten snigel i röd tråd. Egentligen var det en ros från början, skapad av någon annan. Hon utgår ifrån den runda formen som nu blir till en snigels skal. Det skulle visa sig att många fler väljer att ”måla med tråd” på duken då de erbjuds att ta plats med ett visuellt avtryck i ett kollektivt broderi.

Orminge i mitt hjärta! är titeln på denna uppsats och ett citat taget från en annan deltagare som ville att sitt avtryck på duken skulle förmedla den kärlek hon känner för sin hemort Orminge. Hon broderade ORMINGE och två hjärtan i röd tråd, som kan ses på bilden på titelsidan. Bokstaven E fanns redan i mitten av ett broderat HEJ.

Jag anser att vi är i behov av många fler mötesplatser, likt lagliga väggar för graffiti men även för andra uttrycksmedel, i våra offentliga rum. Det finns ett behov av att skapa, själv eller tillsammans med andra, för att sätta visuella avtryck och ta plats i det offentliga rummet. Men då duken togs ut från biblioteket och hängdes upp över en reklamskylt i Orminge centrum stoppades det av polisen. Den kollektivt broderade duken fick inte hänga på en betald reklamplats i det offentliga rummet. Vem eller vilka har starkast inverkan på stadens visuella identitet?

Bakgrund

I gryningen en sensommarnatt 2007 placerades tusentals masstillverkade trädgårdstomtar i gul plast ut på centrala platser i Stockholm.¹ Någon vecka senare dök de gula tomtarna upp i en reklamfilm på tv.² Reklamen, i alla former och med dessa nya grepp, tar stor plats i våra offentliga rum. I uppsatsen definieras det offentliga rummet som de platser, såsom parker, gator och byggnader i staden, som är tillgängliga för allmänheten. Gatukonstens visuella uttryck i det offentliga rummet, som till exempel graffiti, affischering, street art, stickgraffiti och klistermärken, får folk att uppmärksamma platser i staden de annars bara skulle passerat förbi. Dessa visuella avtryck ser jag som en gratis konstutställning i det offentliga rummet. Den är tillgänglig för alla och inte instängd på ett museum. Jag anser att gatukonst är en konstform. Denna hållning är dock problematisk eftersom det är olagligt att ta sig an det offentliga rummet på detta sätt. Stockholms stad- och lokaltrafiks policy innebär sedan 2007 en nolltolerans mot ”klotter och graffiti”. Gatukonst klassas konsekvent som skadegörelse och tas bort från stadens fasader inom 24 timmar.³ Men företaget bakom reklamkampanjen med de gula tomtarna möttes inte av några påföljder.

Reklamföretaget JCDecaux äger de flesta betalda reklamplatserna i Sverige. Under december 2010 överlåter företaget utrymmet i reklamtavlor i Kungsträdgården i Stockholm och i flera andra svenska städer, för att ge plats åt konstverk av ett antal etablerade konstnärer.⁴ Till ett värde av 100 miljoner kronor varje år genomförs konstprojektet *Art Break*, som en del av reklamföretagets kultursatsning för att flytta ut konsten från konsthallarna till gatan. Konsten blir tillgänglig för fler och vi får en paus ifrån en del reklambudskap.⁵ Jag anser att detta fall synliggör ett samspel i maktkonstruktionen där konstinstitutionen, den etablerade och lagliga konsten, och JCDecaux, som äger rätten till det visuella och fysiska utrymmet, helt utesluter gatukonstnärerna.

Jag gjorde en kommentar på reklamkampanjen med de gula tomtarna den hösten. För handformgjöt jag liknande tomtar i plast, i samma storlek och färg, men förändrade tomten så att den fick kvinnliga former, mina egna ansiktsdrag och ett ”fuck you-finger”. Om ett företag kan och får masstillverka plasttomtar för spridning, varför kan inte jag som individ sprida mig själv i tomteform för att konkurrera om utrymmet och uppmärksamheten i det offentliga rummet? Jag ställde ut några tomtar men lyckades inte med samma spridning. Om vi hade

¹ <http://www.parlino.se/Tomten%20på%20stan.aspx> (2010-09-30)

² <http://www.parlino.se/Tomte%20funstuff.aspx#reklamfilm> (2010-09-30)

³ www.stockholm.se/TrafikStadsplanering/Gator-och-torg/Klotter (2010-12-19)

⁴ Johannson, Jenny ”Utomhusreklamen ger plats åt konst”, *Dagens Nyheter*, 2010-10-26, s. 2.

⁵ www.jcdecaux.se (2010-12-19)

varit flera deltagare så hade projektet blivit mer effektivt. Jag anser att det fysiska utrymmet för visuella uttryck i det offentliga rummet är ojämnt fördelat mellan individen och konsumtionssamhället. Konsumtionssamhället har stor del av det utrymmet till sitt förfogande, jämfört med de få mötesplatser (till exempel lagliga graffiti väggar och anslagstavlor) som finns till för individen.

Jag är nyfiken på tillvägagångssätt då det individuella skapandet kan mötas i ett kollektivt skapande och ta plats i ett offentligt rum. Med att ta plats menar jag inte alltid rent storleksmässigt utan att snarare ge ett intryck av att flera individer tillsammans kan ge ett starkare budskap. Jag söker mig till förorten för att finna en stark vi-känsla.

Syfte

Syftet med min designpedagogiska undersökning är att skapa en mötesplats som kan möjliggöra för boende i Orminge att ta plats med visuella avtryck i ett kollektivt skapande. Vidare syftar min undersökning till att låta det som skapas kollektivt på denna mötesplats lyftas ut och ta plats i omgivningen för att utmana fördelningen av utrymmet för visuella uttryck samt undersöka vilka nya betydelser som då kan skapas i det offentliga rummet. Syftet blir även att undersöka hur en designpedagogisk workshop på detta sätt kan inbjuda till delaktighet genom handarbete.

Frågeställning

Frågeställningen som ställs i min undersökning är:

Vilka nya betydelser kan skapas då ett kollektivt broderi tar plats i det offentliga rummet?

Följande underfråga kommer även att ställas:

På vilka sätt kan en designpedagogisk workshop skapa delaktighet genom handarbete?

Empiri

Undersökningen genomfördes med etnografiskt inspirerad metod och datainsamlingen resulterade i ett empiriskt material bestående av ljud från informella samtal och intervjuer, fältanteckningar utifrån informella samtal och deltagande observation samt fotografisk dokumentation. Besökare av Orminge Bibliotek har under tre veckor i oktober 2010 kunnat delta i en öppen workshop under bibliotekets öppettider. Jag var i biblioteket under dagtid, kvällstid eller helgtid för att fånga upp olika åldersgrupper. Workshopen var tillgänglig för besökarna att arbeta på även när jag inte var närvarande. Den visuella processen på duken har

dokumenterats med foto och fältanteckningar. De många samtal som funnits mellan mig och deltagarna under undersökningens period har skett på plats framför duken under det pågående broderiarbetet. Fältanteckningar och ljud har inhämtats under ett flertal av dessa informella samtal men även från genomförda kvalitativa intervjuer. Deltagarna fick svara på frågan om var de tyckte att duken skulle ta plats i Orminges offentliga miljö samt vad duken på den valda platsen skulle kunna uttrycka eller förmedla. De hade tidigare informerats, av mig och/eller utifrån en kortare text som fanns i anslutning till workshopen, att duken skulle placeras ut i det offentliga rummet och även synas på en utställning på Konstfack. De fick inga alternativ eller förslag på platser. Deltagarna har endast muntligt kunnat förmedla eventuella val av plats till mig personligen. Duken placerades ut på tolv platser i Orminges närmiljö. Dessa platser valdes ut av deltagarna. Jag tog själv fotografierna och valde således komposition, bildutsnitt och ljussättning. Ett flertal platser hade föreslagits av flera deltagare. Inga platser valdes bort. Bilder från dessa tolv platser samt processbilder visades senare i en utställning på Orminge Bibliotek.

Urval och avgränsning

Plats

I det offentliga rummet får visuella uttryck från offentlig konst, gatukonst, arkitektur, reklam och annan information konkurrera om uppmärksamheten. Internet, tv och tidningar är ytterligare exempel på offentliga rum att uttrycka sig i. Det offentliga rummet i min undersökning är den fysiska miljön i stadsrummet, som är till för allmänheten att vistas i. När jag talar om det offentliga rummet i förhållande till lagen är det inom Sveriges gränser. Nolltoleransen gäller endast för Stockholm. Andra svenska städers policy diskuteras inte i detta arbete.

De deltagande i undersökningen är biblioteksbesökare i Orminge Bibliotek som bor i Orminge med omnejd. Ingen har nekats att delta på grund av att de har en annan bostadsort, då biblioteket har ett stort upptagningsområde. De som inte var bekant med området har därför inte kunnat välja var duken skulle utplaceras i närmiljön. Jag känner själv till Orminge eftersom jag bott där som liten och på senare år flyttat tillbaka. Orminge ligger i Nacka kommun och är en förort till Stockholm. Orminge som plats och biblioteksbesökarnas relation till sin förort jämfört med den etablerade mediabilden behandlas först under rubriken *Orminge, förorten i det fina*. i Bearbetning- och analysdelen.

Biblioteket är ett rum mitt i samhället, som är öppet för alla. Duken ska vara öppen för

alla, oavsett ålder, kön, klass, etnicitet eller sexuell läggning. Deltagandet i workshopen byggde på frivillighet, då jag ville undersöka om behovet fanns. Därför valde jag att inte boka in skolklasser eller att bara nå ut till en viss åldersgrupp genom att vara på en fritidsgård. I Orminge Bibliotek kunde jag möta många olika Ormingebor.

Ett textilt material

Materialet för workshopen har valts efter kriteriet att vara tillgänglig för alla. Materialvalet, nål och tråd, ska inte kräva svår teknik, förkunskap eller skicklighet. Jag uppfattar textilt material som ett accepterat material att arbeta med i ett bibliotek då det inte stör någon annan. Ett arbete med nål och tråd, sänker tempot för att det kräver tid och koncentration. Min uppfattning är att graffiti, laglig som olaglig, varken utövas eller är anpassad för alla åldrar. Det är åldersgräns vid köp av sprayfärg och graffiti-verksamheter finns oftast tillgängliga på fritidsgårdar. Det finns endast lagliga väggar för graffiti. Graffiti definieras som klotter och skadegörelse om det inte sker på laglig väg. Ett klotterplank med tråd på duk, upplevs inte som klotter även om estetiken är densamma. Handarbete i textilt material, till exempel stickgraffiti, möter inte lika stort motstånd som spraygraffiti, i offentliga sammanhang.

Ett kollektivt skapande

Handarbete med ett textilt material återfinns i till exempel syjuntor. Syjuntor kan upplevas som lugna och oskyldiga, därför blir det en större krock och mer slagkraft när det textila materialet via ett kollektivt skapande övergår till att ta plats i det offentliga rummet i en politisk handling eller aktion. På liknande sätt fungerar *craftivismen*, vilket jag redogör för i teoriavsnittet. ”En konstnär - flera händer” är något som medlemmarna i gruppen *We work in a fragile material*, arbetar med som metod och uttryck.⁶ Att det kollektiva broderiet i workshopen når ett slutresultat, som är detsamma som gruppen ger uttryck för, var önskvärt från min sida. I undersökningen läggs vikten på att ett kollektivt deltagande har skett och att visuella avtryck finns. Egentligen blir duken inte kollektivt broderad då broderandet inte skedde vid ett tillfälle av samtliga deltagare. Utifrån alla individers bidrag blir duken kollektivt skapad. Undersökningen fokuserar inte på vem som gjort det visuella avtrycket och behandlar därmed inte genusperspektiv eller feministiska teorier. Däremot tas observationer om deltagarens kön och ålder in i uppsatsen.

⁶ <http://www.weworkinafragilematerial.com> (2010-10-07)

Metod

Undersökningen är en fallstudie genomförd med etnografisk inspirerad metod. I fallstudien använde jag mig bland annat av egna observationer för att samla in undersökningsmaterial.⁷ Främst intog jag rollen som deltagande observatör, men skiftade även mellan att vara deltagare och samtidigt en utomstående som observerade.⁸ Birgitta Kullberg skriver följande i *Etnografi i klassrummet* ”Den vanligaste intervjun i etnografiska studier är det samtal som spontant växer fram under datainsamlings- och dataproduktprocessen. Intervjuaren följer informanterna och låter sig ledas av informanternas talade innehåll i frågandet på ett så naturligt sätt som möjligt”.⁹ Jag väljer att benämna informanterna för deltagare då jag anser att informanter konnoterar att de endast bidragit med information eller varit passiva objekt för mig att studera. Deltagarna i denna undersökning har varit aktiva och medforskare på många plan. Etnografens människosyn är att se på människan som intentionell då hon avser något med vad hon gör. Hon har möjlighet att påverka sin omvärld samtidigt som hon är beroende av den kultur hon lever i.¹⁰ Den etnografiskt inspirerade metoden kompletteras med metoder inom *participatory design*. Jag kommer att använda mig av den engelska termen eftersom det inte finns någon vedertagen svensk motsvarighet. En ungefärlig svensk översättning är deltagande design. Ramia Maze skriver i sin avhandling *Occupying time. Design, technology and the form of interaction* om att participatory design inkluderar deltagarna i designprocessen och i designprodukterna.¹¹ Hierarkier finns alltid men med participatory design som metod kan dessa eventuella hierarkier minska. Som deltagare kunde jag vara en del av den kollektiva skapandeprocessen. Designproduktutveckling fokuserar på den avsedda och förutspådda användningen medan en användning som sker i en kontext i samhället skapar andra innovationer.¹² Participatory design enligt Maze innefattar ”.../ directness of interaction with the designers; lengths of involvement in the design process; scope of participation in the overall system being designed, and; degree of control over the design decisions” och har därför kommit att bli ett centralt perspektiv i användarcentrerad design.¹³ Jag tillämpade participatory design som metod för att få biblioteksbesökarna att aktivera sig i handarbete och val av platser för duken att inta. Dessutom finns det anledning att, på samma sätt som ifrågasättandet av vem som har makten i det offentliga rummet, ifrågasätta vem som

⁷ Stensmo, Christer (2002), *Vetenskapsteori och metod för lärare*, Kunskapsförlaget i Uppsala AB, s. 71.

⁸ Kullberg, Birgitta (2004), *Etnografi i klassrummet* Lund: studentlitteratur, s. 96.

⁹ Ibid., s.115.

¹⁰ Ibid., s.61f.

¹¹ Mazé, Ramia (2007), *Occupying time. Design, technology and the form of interaction*, Karlskrona: Blekinge Institute of technology

¹² Ibid., s.141.

¹³ Ibid., s.142.

har makten i en designprocess. Att de medverkande kände sig delaktiga och med möjlighet att influera ett beslut är grunden som *participatory design* vilar på. Därför var deltagarnas val av platser som duken skulle placeras på bärande för hela projektet. Det var ett risktagande och ett ansvarsförskjutande från min sida som jag ansåg nödvändig.

Teori och tolkningsram

Socialkonstruktionism

Den teoretiska ramen för undersökningen är socialkonstruktionismen och Michel Foucaults tankar om makt. Vivien Burr, fil. Dr. och lektor i psykologi, utgår ifrån Foucault som var en fransk filosof och idéhistoriker under 1900-talet. I *Socialconstructionism* menar Burr

”If discourses regulate our knowledge of the world, our common understanding of things and events, and if these shared understandings inform our social practices then it becomes clear that there is an intimate relationship between discourse, knowledge and power.”¹⁴

Enligt den socialkonstruktionistiska teorin konstruerar vi människor kunskapen som finns emellan oss. Burr menar att språket är en viktig förutsättning för vårt sätt att tänka om världen och vår användning av språket speglar hur vi uppfattar oss själva. Språket ses som en social interaktion. Vidare förklarar Burr att de attityder och värderingar som finns i ett samhälle präglar människans självuppfattning.¹⁵ Människans identitet skapas alltså i relation till den tid och i det samhälle hon lever i.

Makt och maktmotstånd i det offentliga rummet

Enligt den socialkonstruktionistiska synen på ett samhälles maktstruktur så finns det diskurser som accepteras och andra som inte accepteras. Michel Foucault, menar att där det finns kunskap, där finns det också makt. Det finns ingen makt utan kunskap. Den disciplinära makten är så stark att människor frivilligt underkastar sig makten och är inte medvetna om att de är kontrollerade. De tror att de är kontrollerade för deras egen skull.¹⁶ Foucault menar att:

Man måste kort sagt inse att denna makt är något man utövar snarare än besitter, att den inte är ett av den härskande klassens erövrade eller bevarade ”privilegium”, utan den samfälliga verkan av dess strategiska positioner - en verkan som kommer till synes i de underlydandes ställning och som denna ibland bidrar att förlänga. Å andra sidan tillämpas inte denna makt utan vidare, som ett tvång eller förbud, gentemot dem ”som inte har den”. Den omger dem, den sprids genom dem, den stöder sig på dem, liksom de själva i sin kamp mot makten tar spjörn mot de grepp den har om dem.”¹⁷

Jag ansluter mig till Foucaults tankar kring diskurs, kunskap och makt. Utifrån dessa tankar

¹⁴ Burr, Vivien (1995/2003), *Social Constructionism*, London: Routledge, s. 67.

¹⁵ Ibid., s. 52.

¹⁶ Ibid., s.79.

¹⁷ Foucault, Michel (1974/2001), *Övervakning och straff*, Lund: Arkiv förlag, s.15.

behandlar jag det offentliga rummets maktproblematik. I Foucaults verk, *Övervakning och straff*, behandlas hur samhället skapar individer och hur vi socialt använder oss av den kunskap vi har. I inledningen tolkas Foucaults tankar av Sune Sunesson som tydliggör att ”Foucault inte var intresserad av individuella makthavare, vem som har eller inte har makt, utan hur de som underordnas faktiskt drabbas av makten”.¹⁸ Foucault vill se makten som ett väsen i ständig förändring istället för en konsekvens av ett hierarkiskt ordnat samhälle. Vi människor anpassar oss för att makten finns i alla system och vi är ständigt utsatta för maktutövning på olika nivåer. Då gör vi motstånd mot förtrycket med de resurser vi har.

Makt och maktmotstånd går hand i hand. Rum i staden såsom torg, gator, parker, byggnader och mötesplatser räknas som platser som ska vara tillgängliga för allmänheten. Det offentliga rummet är ett fysiskt rum som även ska fylla en demokratisk idé om våra rättigheter och vår yttrandefrihet. Ett offentligt rum ska vara öppet. Ingen får uteslutas. På dessa platser ska människor kunna samlas för att delta, interagera, kommunicera, göra sig hörda, bli sedda, göra anspråk på och vara del av den stad man bor i.¹⁹ Cecilia Andersson, fil. Dr. och lektor i bildpedagogik vid Konstfacks institution för bildpedagogik, beskriver gatukonsten i *Rådjur och raketer -Gatukonst som estetisk produktion och kreativ praktik i det offentliga rummet*, som en samtidskultur, men förklarar att det inte är en subkultur. Gatukonsten kan istället förstås som ”en delkultur vars subkulturella handlingar blir en motmakt vilket bidrar till att forma ett symboliskt motstånd i ett gemensamt rum.”²⁰ Vidare förklarar Andersson att de estetiska produktionerna är det symboliska motståndet.²¹ Gatukonsten kan ifrågasätta maktstrukturen, genom att ta fysisk och visuell plats i offentliga miljöer, och det definierar det symboliska motståndet. Det symboliska motståndet är en visuell och konkret motmakt. Ett motstånd mot den förtryckande makten, om än symboliskt, är en motmakt som därför har möjlighet att omvandla maktförhållandet.

Craftivism

Betsy Greer är författare till handboken *Knitting for good! A Guide to Creating Personal, Social & Political Change, Stitch by Stitch*. Hon är den som myntade begreppet craftivism. Det är en kombination av craft (hantverk) och activism (aktivism). Otto von Busch, forskare vid Högskolan för design och konsthantverk, styrker att craftivism är en term för politiskt

¹⁸ Ibid., s. 36.

¹⁹ Andersson, Cecilia (2006), *Rådjur och raketer - Gatukonst som estetisk produktion och kreativ praktik i det offentliga rummet*, Stockholm: HLS förlag, s. 85.

²⁰ Ibid., s.72.

²¹ Ibid., s.159.

hantverk. Craftivismen är ett nutida uttryck och innefattar en politisk agenda om att med handarbetet, främst med textila material, föra fram ett budskap där målet är en annan värld än som den ser ut idag. Greer menar att då hantverket fortfarande ses som gammalmodigt och aktivism uppfattas som radikalt så står dessa ord tillsammans för något som kan ifrågasätta konsumtion, materialism, brist på personliga uttryck och överkonsumtion.²²

Von Busch skriver i *Handarbete för en bättre värld* om Cat Mazza, vars projekt *Stitch for Senate*, uppmanat craftivister i USA att sticka luvor till soldater som en kritik mot Irakkriget. Först skickas luvorna till varje senatsmedlem i Vita huset, som i sin tur får skicka den till en soldat i kriget för att skapa en närmare relation istället för att soldaten bara är ett nummer i statistiken. Von Busch beskriver Mazzas projekt ur ett politiskt perspektiv:

”För Mazza är det just denna typ av mikropolitik, med små men handfasta politiska ingrepp i vardagen där vem som helst kan delta i verket, som kan skapa underlag och medvetenhet för att förändra den större publiken. I ett annat av hennes verk, som verkar med liknande kollektiva arbetsmetoder, riktar hon sig mot arbetsförhållanden på Nikes textilfabriker i Sydostasien där alla deltagare skapar en ruta eller pixel var i en gigantisk handgjord Nike logotype.”²³

Von Busch skriver om olika förhållningssätt till politiskt engagemang och närvaro i aktioner. En craftivistisk aktion kan inte jämföras med gatuprotester och folkmassors kraftfulla närvaro. Craftivism handlar om att med ett annat sinnessillstånd, ett personligt skapande och tidsaspekten som ligger bakom aktionen kunna uppmärksamma ohörda röster, skapa medkänsla och verka för social rättvisa.²⁴ I undersökningen prövar jag att arbeta utifrån designpedagogik med tankar inspirerade av craftivism. Detta blir ett sätt att synliggöra maktstrukturer i det fysiska offentliga rummet i Orminge.

Tidigare forskning

Med mitt projekt vill jag medverka till att uppmärksamma behovet av mötesplatser för visuella uttryck. Jag har fört samman design och pedagogik som i samspel kan synliggöra kommunikationen mellan visuella maktpositioner i det offentliga rummet samt möjliggöra för individen att ta plats med visuella avtryck då andra lagliga alternativ saknas i en förort som Orminge. Delar av denna uppsats lutar sig mot förortsforskning och bemöter den vedertagna bilden av förorten.

I forskningsområdet kring det offentliga rummet och gatukonst har jag främst utgått ifrån

²² Greer, Betsy (2008), *Knitting for good*, Boston & London: Trumpeter, s.127.

²³ Von Busch, Otto (2009) ”Nya hushållstaktiker för det folkliga hantverket” i Von Busch, Otto & Åhlvik, Clara (red) *Handarbete för en bättre värld*, Jönköpings länsmuseum 19.09.2009-17.01.2010, Jönköping: Jönköpings länsmuseum, s. 27ff.

²⁴ *Ibid.*, s.30.

Cecilia Anderssons avhandling *Rådjur och raketer - gatukonst som estetisk produktion och kreativ praktik i det offentliga rummet*, som tar upp gatukonst som en samtida kulturproduktion. Studien visar att gatukonst kan fungera som motmakt i det offentliga rummet, i form av ett symboliskt motstånd och en kreativ motkraft. Jag har även använt mig av Catarina Gabrielssons avhandling *Att göra skillnad - det offentliga rummet som medium för konst, arkitektur och politiska föreställningar*. Hon skriver om att de ökade privatiseringarna får det offentliga rummet att framstå som närmast upplöst. Det offentliga rummet förklaras som ett förlorat ideal i samhället.

Ramia Malé i sin avhandling *Occupying time. Design, technology and the form of interaction* behandlat participatory design som metod för att integrera medaktörerna i designprocessen.

Craftivism är ett nyligen etablerat begrepp. Betsy Greer har skrivit *Knitting for good! A Guide to Creating Personal, Social & Political Change, Stitch by Stitch* om att små förändringar kan göra skillnader, i hemmet, i samhället och i världen. Någon avhandling finns ännu inte då craftivism är ett nytt område inom designfältet. Otto von Busch, forskare vid Högskolan för Design och konsthantverk, har i sin avhandling *Fashion-able. Hacktivism and engaged fashion design* fokuserat på vad som händer när en modedesigner uppmuntrar till politisk aktivism. Han utforskar gör-det-själ-v-praktiker för att skapa annorlunda konsumtionsmönster och med olika modeprojekt undersöker han en ny designerroll där du kan, utan att köpa nytt, bli modedesigner. Avhandlingen har craftivistiska inslag då den visar hur modet (textilt material) i en form av en social design kan sprida kunskaper, engagemang och egenmakt.

I min undersökning har de boende i Orminge kommit att reflektera kring sin närmiljö. Etnologen Per-Markku Ristilampi skriver i sin avhandling *Rosengård och den svarta poesin. En studie av modern annorlundahet* om sin egen uppväxt i Rosengård och behandlar boende i Rosengårds berättelser kring förorten och vad den symboliserar.²⁵ Han likställer Rosengård med andra förorter som betraktas som problemområden och som skilda från den övriga staden. En samproduktion mellan Riksantikvarieämbetet och Integrationsverket resulterade i *Miljonprogram och media. Föreställningar om människor och förorter*. Mediabilden av förorten är oftast synonym med samhällsproblem. Studien undersöker hur den bilden har skapats och vill därför ge andra beskrivningar av förorten.²⁶

²⁵ Ristilampi, Per-Markku (1994/1999), *Rosengård och den svarta poesin. En studie av modern annorlundahet*, Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposition

²⁶ Ericsson, Irene m.fl. (red) (2002), *Miljonprogram och media. Föreställningar om människor och förorter*, Norrköping Integrationsverket

Bearbetning och analys

Orminge, förorten i det fina.

Undersökningen har kunnat involvera, engagera och aktivera biblioteksbesökarna i ett kollektivt skapat verk. Projektet, som från början bara skulle innefatta en workshop, blev till en aktion vars dokumentation gav form åt en utställning. Då projektet utökades med en utställning, belägen på samma plats där workshopen ägt rum, kom Orminge Bibliotek som institution och Orminge som plats att ta större utrymme i undersökningen. Förorten hanteras oftast som något i behov av förbättring. När jag som designpedagog vill engagera boende i Orminge så är det för att belysa vardagen i förorten, genom deras berättelser och relationer till platser i närmiljön.

I *Sthlm at Large. Handbok om framtidens Stockholm* skriver Elisabeth Lilja om hur Stockholmsregionen består av ett fragmentiserat förortslandskap. Under efterkrigstiden byggdes moderna förorter enligt en ö-princip för att skapa gemenskap. Detta ledde istället till segregation då de fysiska barriärerna (som gjorde förorten till ”en ö”) inom och mellan förorter upprättades. Grannskap kom därför att kunna ha helt olika fysisk och social karaktär. Nya förorter byggdes utifrån tidigare bebyggelse och segregationen byggdes in²⁷. Västra Orminge byggdes av modulbyggnader i betong under miljonprogramsåren i början på 70-talet, för att på kort tid lösa bostadskrisen. Bostadshusen kallas för ”sockerbitarna” och ser ut som stora betongkuber. Även ”tågagnarna” (enskilda hus stående i led likt vagnar i ett tåg) är byggda i färdiggjutna betongblock som monterats på plats. Västra Orminge omges av en ringväg, Ormingeringen, som ramar in Västra Orminge. Det området skiljer sig i fysisk och social karaktär från övriga Orminge som karakteriseras av radhus- och villaområden. Orminge ligger på Värmdölandet med Stockholms skärgård nära inpå. Närmaste miljonprogramsområde är långt bort.

I ett samtal förklarade en deltagare, en man i fyrtioårsåldern, att han kände att han behövde hävda sig om varför han valt att bo kvar i Orminge, när det finns så mycket finare områden runtomkring. ”Orminge är förorten i det fina...hellre det än att Orminge var det fina i det fula. Jag ser ingen anledning till att flytta alls. ’Living in the box’ liksom”.²⁸ Mannen menar både att han bor i en ”sockerbit” till formen likt en box samt att han inte tänker söka sig ut ur den boxen han lever i, det vill säga Orminge. Utifrån en jämförelse med de områden runtomkring definierade han huruvida Orminge var fint eller fult. Ristilammi skriver i

²⁷ Lilja, Elisabeth (2004), ”Det offentliga rummet och förorten som modernismens vagg”, i Åman, Andersson m.fl.(red.), i *Stockholm at large*, Färgfabriken, s.105f.

²⁸ Intervju den 19 oktober 2010 av Mikaela Saint Just Ribeiro med deltagare i workshop i Orminge Bibliotek

Rosengård och den svarta poesin att ”Boendet är en viktig faktor för människans självkänsla. Liksom vi använder människor runtomkring oss för att definiera oss själva, använder vi också de omgivande tingen och miljöerna i detta syfte. Värderar en majoritet av omgivningen vår boendemiljö på ett negativt sätt får detta negativa konsekvenser för vår självsyn.”²⁹

Orminge vore inte detsamma för mig utan dessa kulturmärkta ”Sockerbitar”, dels för att det gör mig nostalgisk och men också för att det sätter Orminge på kartan genom sin säregna arkitektur. I *Miljonprogram och media* förklaras att bilder i media från miljonprogramsförorter framställer husen som stora betongblock som kväver den lilla människan.³⁰ Denna etablerade syn på förorten präglade även min förförståelse när jag påbörjade projektet, då jag förväntade mig liknande kommentarer. Lilja menar att ”förorten beskrivs ofta som problemfylld, särskilt av utomstående. Frågetecken inför dagens förorter kan ställas mot människors egna erfarenheter av att bo och leva där. Ur ett inifrånperspektiv framträder de positiva kvalitéer som finns i dagens förortsmiljöer.”³¹ En kvinnlig deltagare i övre tonåren förklarar:

Grejen med Snejkan [Orminge] är att man vet vad som gäller i västra liksom [västra orminge]. Bor man där så får man alltid stå tillsvars för att vara ett gettobarn /.../ men det finns ändå aldrig lediga lägenheter där. Alla olika typer bor där, för att dom trivs liksom. Det är ett skitbra ställe egentligen. Gott om grönt finns det ju, så vad gör lite betong? Fattar inte varför folk ändå ska dissa Orminge. Dom är ju inte ens härifrån.³²

Jag uppfattade de yngre deltagarna i projektet som omedvetna om någon yttre bild av förorten som har applicerats på Orminge. Enligt de yngre deltagarna, var Orminge en trevlig bostadsort för att det fanns fotbollsplan, lek- och badplatser, leksaksaffär, Markoolio (som har vuxit upp där) och andra roliga saker att göra i parkerna och i skogen. Barnens ser sådant som de vuxna inte ser och tvärtom. Deltagarna i de yngre åldrarna hade en oproblematisk syn på sin bostadsort vilket tyder på att de, i den åldersspecifika diskursen, har producerat egen kunskap om Orminge. Inom den diskursen så görs sanningen till en del av dem själva där det inte finns andra svar. Ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv så visar samtliga deltagare hur de med språket konstruerat sin omvärld. De attityder och värderingar kring hur deltagarna uppfattar sin förort och hur det präglat deras självuppfattning tyder på att deras identitet skapats i relation till den tid och i det samhälle de lever i.

²⁹ Ristilammi (1994/1999), s. 18.

³⁰ Ericsson, Irene m.fl. (red.) (2002), s. 43.

³¹ Åman, Andersson m.fl. (red.) (2004), *Stockholm at Large*, s. 110.

³² Intervju den 25 oktober av Mikaela Saint Just Ribeiro med deltagare i workshop i Orminge Bibliotek

Orminge Bibliotek

Orminge Biblioteket är cirka 400 kvadratmeter stort och är beläget i Orminge köpcentrum. Vi får vistas där under föreskrivna öppettider men kan nekas tillträde om uppsatta regler bryts. Bibliotek är så kallade halvoffentliga rum och kan inte likställas med ett offentligt rum.³³ Biblioteket är för mig en outnyttjad källa till kreativitet och ett pedagogiskt rum som jag aldrig jobbat med tidigare. Med pedagogiskt rum menar jag att det är ett rum där pedagogiska situationer kan få uppstå. Orminge Bibliotek profilerar sig som ett bibliotek där möten sker och upplevelser skapas. För identitetsskapande och för livskvalitet.³⁴ Biblioteket profilerar sig mot barn och ungdom och till de som har läs- och skrivsvårigheter. Mer än hälften av bibliotekets utlån är till barn och ungdomar. På Orminge Bibliotek kan man bland annat låna böcker, få tillgång till gratis internet, läxhjälp och träna svenska med Röda Korset, uppleva gratis teater och utställningar, bokprat och sagostunder. Höstlovsaktiviteter, seniorsurf och studiecirkel om läs- och skrivsvårigheter erbjuds också. Man kan sitta och läsa tidningar hela dagen eller umgås med sina barn i barnhörnan. Bibliotek ska även verka som kommunens förlängda hand och ansvarar därför för att kommunal information når ut till boende i kommunen. Det ska till exempel vara möjligt att söka barnomsorg eller se planer för nya bostadsområden på ditt bibliotek.

Biblioteket är en öppen plats i samhället, en plats för alla. Här kan vi vistas utan krav på konsumtion. Men även bibliotek har budget och besöksstatistik. Utan besökare får biblioteket ingen inkomst. Varje person som går in på biblioteket registreras och förs till statistiken. Dagens Nyheter publicerar en artikel, i skrivande stund, att de sex biblioteken som finns i Nacka ska säljas ut inom ett år. Det är första gången en svensk kommun väljer att sälja ut alla sina bibliotek. ”De kommunala folkbiblioteken är kulturens grundbult!” lyder protesterna mot beslutet.³⁵ Bibliotek måste bli ännu mer marknadskraftiga och kunna locka besökare för att inte tvingas stänga. ”Det innebär också att biblioteken måste vara vinstdrivande för sin överlevnad. Att biblioteken måste spela på marknadens villkor som alla andra kommersiella aktörer.”³⁶ Det finns säkerligen fördelar med privata bibliotek som till exempel profilering och snabbare beslutsfattning, men vad händer med bibliotekens yttrandefrihet och demokrati, och hur kommer utbudet och verksamheten att påverkas efter en privatisering?

³³ Olsson, Sören (1998), *Det offentliga stadslivets förändringar*, Göteborg: Centrum för byggnadskultur i västra Sverige Chalmers tekniska högskola. Göteborgs universitet

³⁴ http://www.nacka.se/web/kultur/bibliotek/bibliotek_orminge_/Sidor/default.aspx (2010-09-30)

³⁵ Söderling, Fredrik ”Nacka säljer ut sina bibliotek”, *Dagens Nyheter*, 2010-12-10

³⁶ Rabe, Ananina ”Nackas utförsäljning av bibliotek bara början”, *Svenska Dagbladet*, 2010-12-17

Det krympande offentliga rummet

Våra gemensamma och öppna rum i staden blir färre och färre då de kommersialiseras och privatiseras. Jakob Kimvall, doktorand vid konstvetenskapliga institutionen på Stockholms universitet, menar att det är marknadskrafterna som dekonstruerar det offentliga rummet. Han utgår ifrån att frågeställningen om det offentliga rummet egentligen handlar om relationen mellan individen och samhället.³⁷ Idén om det offentliga rummet som frihetens rum vilar mot laglig grund, som då ska göra staden demokratisk. De demokratiska rättigheterna som är inskrivna i grundlagen fastslår att ”varje medborgare gentemot det allmänna är tillförsäkrad yttrande-, informations-, mötes-, demonstrations-, förenings- och religionsfrihet.³⁸ Catharina Gabrielsson skriver i sin avhandling med titeln *Att göra skillnad- det offentliga rummet som medium för konst, arkitektur och politiska föreställningar*, att man ”kan därför omedelbart konstatera att det är en principiellt allvarlig sak när det offentliga rummet övergår till privat ägande, när det upphör att utgöra en garanti för dessa en gång erövrade friheter och rättigheter”.³⁹ Då det offentliga rummet krymper och även biblioteken ingår i privatiseringen minskar individens mänskliga rättigheter i samhället. Vad kan göras för att ta tillbaka de förlorade rummen?

Nolltolerans eller lagliga väggar?

Samtidigt som det offentliga rummet krymper så ökar motståndet mot privatiseringarna. Även maktkampen mellan konsumtionssamhällets visuella uttryck och de visuella uttrycken från individen, som främst kommer från gatukonsten, spänns åt. Makthavarna i konsumtionssamhället (förutom avsändaren för reklamen) är till exempel fastighetsägarna, Stockholms stad, Stockholms lokaltrafik, företag som Clear Channel och JCDecaux som äger reklamplatserna och stadsdelsförvaltningen som bestämmer de lagliga reklamplatsernas spridning. Då gatukonstnärerna gör motstånd mot makten bidrar de också till att reproducera den makten och det förtrycket. Enligt Foucault är maktens existens alltid relationell, och möjliggörs då grupperna intar olika positioner, i detta fall mellan makthavarna i det offentliga rummet och de som inte har makten i det offentliga rummet. Förbudet mot gatukonst kan leda till fängelsestraff. Detta blir problematiskt då våra politiker är förtroendevalda och därför besitter de beslutsfattande positionerna. Lagliga väggar och mötesplatser är därför något som jag anser kan vara en början till att ge tillbaka det offentliga rummet till individen.

³⁷ <http://www.statenskonstrad.se/se/Menu/Upplev/Byggnadsanknuten+konst/Gestaltningar/2009+-+2000/2005/Daniel+Diaz+Ossian+Eckerman+Arvid+Wretman> (2010-12-28)

³⁸ <http://www.riksdagen.se> yttrandefrihetslagen, regeringsformen, 2 kap. 1a paragrafen (2010-12-28)

³⁹ Gabrielsson, Catharina (2006), *Att göra skillnad- det offentliga rummet som medium för konst, arkitektur och politiska föreställningar*, Stockholm: Axl books, s.424.

I Sverige finns det bara cirka trettio stycken lagliga väggar för graffiti.⁴⁰ Riksteatern, som är en statlig kulturorganisation, hävdar att gatukonst är en konstform och att de därför vill uppmuntra till att detta ska kunna ske under lagliga former.⁴¹ Därför upprättade de en laglig vägg för graffiti under gatukonsteventet *Art of the streets*. Riksteaterns lagliga vägg blev kritiserad av Stockholms stad, som menade att lagliga väggar rekryterar nya klottrare och uppmuntrar till skadegörelse.⁴² Det finns ingen entydig forskning som visar att lagliga väggar leder till mer eller mindre skadegörelse.

Orminge har mist sin lagliga graffitivägg. Boo Folkets Hus, som ansvarade för väggen, lyckades med att minska klottret i Orminge med hjälp av den lagliga väggen. Väggen blev populär och lockade till sig andra målare från övriga Stockholm. Men de giftiga drivgaserna tog sig in i ventilationssystem i närliggande fastigheter och orsakade allergiska reaktioner hos de närboende.⁴³ Den lagliga graffitiverksamheten i Orminge sker nu i lokaler inomhus i Boo Folkets hus. Verksamheten är till för ungdomar. *Scart* står bakom de beställda väggmålningar som kan ses på caféer och skolor i Orminge samt i Orminge Bibliotek. *Scart*, förkortning av *Snake City Art*, har som målsättning att hitta former där graffiti kan utföras i det offentliga rummet utan att vara olaglig.⁴⁴ Men planer på att återupprätta en ny laglig vägg i offentligheten, som är öppen för alla och under hela dygnet, finns inte.

”Måla med tråd”- en workshop, en aktion, en utställning!

Bild 1

Bild 2

Bild 3

⁴⁰ <http://www.fotolog.com/phusanna>, om graffitimålningar på lagliga väggar. Phuset Anna, är den äldsta lagliga väggen sedan 1983 (2010-11-30)

⁴¹ http://www.riksteatern.se/templates/Sida_12220.aspx?epslanguage=SV *Art of the streets* i Stockholm den 13-14 augusti 2008. Riksteatern hänvisar till Brügge i Belgien där lagliga väggar, så kallade *Art Zones*, har upprättats som ett komplement mot en hård attityd mot graffiti. Brügge fick *European Crime Prevention Award* för sin insats 2001. (2010-12-01)

⁴² <http://www.alltomstockholm.se/start/article1288155.aos> (2010-08-12)

⁴³ Bolmstedt, Åsa ”Oväntade problem med laglig vägg”, *Apropå- brottsförebyggande rådets tidskrift* nr 4/2005

⁴⁴ http://boofolketshus.se/?page_id=69

En workshop

Under tre veckor i oktober 2010 välkomnades besökare i Orminge Bibliotek att delta i mitt designpedagogiska projekt. Under bibliotekets öppettider fanns möjlighet för biblioteksbesökarna att få uttrycka sig visuellt med nål och tråd på en linneduk. Workshopen hade titeln ”Måla med tråd” och syftade på ett friare sätt att brodera. Deltagarna behövde inte kunna göra riktiga stygn utifrån speciell teknik. Duken hängdes över en anslagstavla som placerades på en stor matta i en öppen yta i mitten av biblioteket. Duken var 220 gånger 150 centimeter. På duken hängde ett trettiotal nålar, färdigfästa i duken och med tråden fastknuten i nålen, för att inbjuda till handarbete. Fem stycken broderiramar fanns utsprida på duken. De fanns där för de som tycker att det underlättar att brodera på spänt tyg eller i inramad yta. Bredvid duken stod en korg med trådrullar, extra nålar och saxar för de som velat byta, kombinera eller ta mer av samma färg.

På duken hade deltagarna möjlighet att interagera, kommentera eller utgå ifrån varandras verk. Följande exempel visar interaktion och kommenterande av andras verk. En man i trettioårsåldern broderade med gul tråd ett ansikte med ögon, näsa, mun och öron. Han tröttnade och valde att skriva DIF ovanför. Hans kompis tog över och fortsatte med håret och ansiktets konturer i blå tråd. Nästa dag gjorde en kvinna örhängen till gubben. Samma dag bad en äldre man mig om att få gul och svart tråd på samma nål. Han skrev AIK rakt över DIF. Överlappande trådar gjorde att duken fick struktur. En annan figur har flätor som hänger ut från duken. Men vissa har även ”målat med tråden” som om nålen inte var nödvändig. Det vill säga att tråden har knutits, virats och fästs i andras stygn. En nioårig pojke ville inte brodera något. Han ville sy fast trådbollen som bestod av det trassel av trådar i olika färger som samlats på golvet. Vad deltagarna valt att brodera och berätta visuellt återkommer jag till under rubriken *Från linneduk till ett kollektivt skapat verk* och *Ett visuellt berättande med nål och tråd*.

En aktion

De deltagare jag samtalat med då vi ”målat med tråd” på duken fick frågan om var de tyckte att duken sedan skulle placeras i det offentliga rummet. Deltagarna fick välja fritt och inga färdiga förslag på platser gavs. Under två dagar togs duken ut från biblioteket och ut i Orminge för att låta handarbetets visuella uttryck från individen få ta plats i det offentliga rummet. Deltagarna gav under samtalen uttryck för att det var en bra idé att fler fick uppleva det som gjorts på duken och att de var intresserade av att se vad som händer när den tas ut. Särskilt de yngre deltagarna hade svårt att relatera till någon form av problematik med de

allmänna platserna. De yngre deltagarna valde platser utifrån sin tolkning av projektet. De har uppfattat aktionen som ett sätt att visa duken för så många människor som möjligt.

Ormingeskolan fick många röster eftersom de ville ha duken på sin skola (se bild 1 i bilaga 1).

En bro går mellan västra och östra Orminge, över busstationen, bilparkeringen och centrum. Bron fick flest röster från samtliga åldrar. Även här handlade det om att verket skulle ses av så många som möjligt. ”Den skulle även platsa på bron för den har samma form som reklamskynkerna som hänger från räcket på bron. Först skulle man tro att det var reklam och sen när man går närmare kan man se att det är något gjort ’by hand’ liksom” säger en deltagare om valet av plats.⁴⁵ En grupp skolungdomar förklarade för mig att den måste hänga på varsin sida av bron, en gång på den rika sidan och en gång på den fattiga sidan (se bild 2 och 3 i bilaga 1). Att samtala kring vilken del av Orminge deltagarna bodde i, speciellt för barn och ungdomar, är en del av deras identitetsskapande. ”I denna menings- och identitetsskapande process ingår den fysiska omgivningen endera som en tillgång och ett medel till att bygga under identiteten eller som en belastning, som i värsta fall leder till avståndstagande på individnivå och flyttning eller längtan bort.”⁴⁶ Anledningen till att Västra Orminge kallas ”den fattiga sidan” är för att den skiljer sig utseendemässigt från övriga Orminges villor och radhus. Detta framkommer i samtalet kring närmiljön då deltagarna menar att bron separerar det fattiga från det rika, men att det också går att se bron som något som förenar de båda sidorna.

Utanför ingången till Orminge centrum står tre bronsstatyer. Det är tre hästar, en stor och två mindre. Denna plats är en mötesplats och populärt tillhåll för barnen medan föräldrarna handlar. En femårig flicka som suttit i närmare en timme och broderat sa följande: ”Duken ska ligga som ett täcke över hästarna och för då... för då... för då blir dom varma i vintern... dom fina små hästarna... och om man vill sitta på en häst måste duken flyttas försiktigt och då kan alla se min gubbe som åker rutschkana som jag sytt.”⁴⁷ Bronshästarna valdes även av andra på grund av dess funktion som mötesplats. När jag skulle lägga duken på hästarna så satt det en flicka där, som visade sig ha deltagit i workshopen. Hon fick placera ut duken själv (se bild 4 i bilaga 1). Vår skapade mötesplats placerades alltså ut på en annan mötesplats.

Jag hjälpte en flicka i en förskoleklass att brodera. Hon blev stolt över sin första broderade

⁴⁵ Intervju den 15 oktober 2010 av Mikaela Saint Just Ribeiro med deltagare i workshop i Orminge Bibliotek

⁴⁶ Åman, Andersson m.fl.(red.) (2004), *Stockholm at Large*, s. 110f.

⁴⁷ Intervju den 28 oktober 2010 av Mikaela Saint Just Ribeiro med deltagare i workshop i Orminge Bibliotek

stjärna och ville att duken skulle läggas på ett tak. När jag frågade hur hon tänkte, svarade hon att stjärnan skulle visas för hennes mamma som fanns uppe i himmelen (se bild 5 i bilaga 1).

Duken placerades ut på en plats som nog är den mest slitna i Orminge. På baksidan av centrum står en container på en stängd bilparkering vid en gammal, numera nedriven skola. Framför den, på en betongmur, finns två låsta portar. Tjock, vit färg har runnit ner över muren och asfalten kring området är täckt av vita färgstänk och vita fotspår (se bild 6 i bilaga 1).

Deltagaren valde den här platsen för att:

Det kommer se coolt ut om den här tyggrejen [duken] är på det där stället som är så skönt slitet. Där hänger vi på kvällarna ibland och dom [vännerna] skulle bli paffa om de visste att jag sytt på den. Vi målar ju annars [målar graffiti] jag tror det blir bra om den hänger där med graffiti, för det handlar ju om samma sak...att få göra något eget i allt annat som bara ska dras in cash på...fast du ska nog inte lämna tyggrejen där. Då kommer vi tagga den.

En äldre kvinna valde även hon en plats där graffiti redan fanns. Varje dag passerar hon rakethallen där det finns en målad gubbe med ett stort öga. Hon berättade att hon alltid undrat vad han tittar på. Hon tillägger att hon inte tycker den är särskilt fin men att hon ändå säger hej till den dagligen. Låt honom titta på duken, säger hon (bild 7 i bilaga 1).

”Häng tyget i trappan härnere, så ingen kommer förbi! Det måste vara bästa stället för då måste man stanna till och titta på vad det är som stoppat mig och mina tankar.” (se bild 8 i bilaga 1).⁴⁸ Det var precis det som hände. Folk kom vaken upp eller ner för trappan. Och visst stannade de för att titta när de ändå hade stannat upp. Det är intressant hur deltagarna försökte hitta lösningar för att nå uppmärksamheten. Det är som om de var medvetna om att det är svårt att kunna bli sedd i det offentliga rummet. Så svårt att det är bäst att skapa ett fysiskt hinder.

Utanför Systembolaget har det grävts upp ett dike i samband med rördragning. En deltagare tyckte att duken kunde hänga där som dekoration på byggarbetsplatsen. Han tillade att det faktiskt är ”in och ut från Systembolaget som står för de flesta rörelsemönsterna i centrum.” (se bild 9 i bilaga 1).⁴⁹

En annan deltagare tog fasta på att dokumentationen från aktionen faktiskt skulle visas upp på Konstfacks examensutställning och ville därför att duken skulle hänga någonstans som visade upp hur Orminge såg ut. Han sa att det inte spelade någon roll vilka av ”sockerbitarna” som fotades eftersom allt ändå ser likadant ut i andras ögon (se bild 10 i bilaga 1).

Två platser valdes ut av flera deltagare, vid olika tillfällen, i syfte att täcka över befintlig

⁴⁸ Intervju den 23 oktober 2010 av Mikaela Saint Just Ribeiro med deltagare i workshop i Orminge Bibliotek

⁴⁹ Intervju den 25 oktober 2010 av Mikaela Saint Just Ribeiro med deltagare i workshop i Orminge Bibliotek

reklam. Vid busshållplatserna i centrum hänger större reklamskyltar på husfasaden, på bron och på en hög mur. Där skulle duken enligt flera deltagare placeras för att ta plats över reklamen (se bild 11 i bilaga 1). ”Det är tråkigt att bara stå och glo på reklam när man väntar på bussen. Det borde finnas något annat [3 s] något genuint. Det här tyget [duken] skulle allt kunna täcka över lite reklam. Dom är ju varandras motsats.” Jag ber henne utveckla resonemanget och då tillägger hon att ”något som är skapat av mänsklig hand och då sätts utomhus bredvid reklam, som det här tyget ska, säger snarare att du borde skapa mer istället för att köpa mer.”⁵⁰ En annan deltagare, en kvinna i tjugooårsåldern, visste precis var verket skulle passa bäst. Hon hade i dagarna uppmärksammat en ny JCDecaux reklamtavla precis vid infarten till parkeringen framför Orminge köpcentrum. ”Häng tygduken [duken] rakt över skiten [reklamtavlan]! Som om vi behöver se på mera reklam. Om jag fick bestämma så vill jag att du ska hänga tygduken där som ett motstånd.” Jag svarade att hon kommer att få bestämma och frågar vad hon menar med motstånd. Hon förklarade att hon menade att ”tygduken på reklampelaren skulle kunna ses som ett motstånd mot konsumtionen.”(se bild 12 i bilaga 1).⁵¹ När jag hängde duken över JCDecauxs reklamskylt och vände mig om hade en polisbil stannat bredvid mig. De undrade såklart vad jag sysslade med. Jag hann knappt förklara då de uppmanade mig att ta bort duken innan de hunnit komma tillbaka efter ett varv på parkeringen.

En utställning

Fotodokumentationen över aktionen blev till en utställning, veckan efter workshopens slut, på samma yta där workshopen hade stått. Utställningen pågick under fem veckor.

Workshoppedeltagarna och bibliotekspersonalen hade under workshopens gång uttryckt en vilja om att få se samtliga utvalda platser. De ansåg att projektet blev en helhet i och med utställningen. Under aktionen kom folk fram och tittade på duken. Även då efterfrågades bilderna och flera ansåg att projektet skulle vara med i den lokala tidningen.

När jag ordnade med utställningen träffade jag vid ett tillfälle fyra deltagare i yngre tonåren som tidigare deltagit i workshopen. Tillsammans letade de upp och pekade ut deras avtryck. Utifrån bilderna berättade de samtidigt, och i mun på varandra, historier om tidigare erfarenheter från dessa platser. Det märktes att de tyckte om platserna och främst att de kände igen sig. Utställningen var först till för att deltagarna själva skulle få ta del av ett fysiskt material som påvisade steget som togs ut i det offentliga rummet. Men deltagarna som

⁵⁰ Intervju den 22 oktober 2010 av Mikaela Saint Just Ribeiro med deltagare i workshop i Orminge Bibliotek

⁵¹ Intervju den 26 oktober 2010 av Mikaela Saint Just Ribeiro med deltagare i workshop i Orminge Bibliotek

kommenterade utställningen och de nyfikna under aktionen visade på att man är och blir en del av orten man bor i. Dessa bilder blir meningsfulla och viktiga för de boende i Orminge oavsett om de deltagit i projektet eller ej.

Från linneduk till ett kollektivt skapat verk

Jag kan omöjligen känna till om den typiske biblioteksbesökaren verkligen representerar den typiske Ormingebon. Finns det en typisk Ormingebo och vad skulle isåfall den personen representera? Deltagarna som finns representerade i denna undersökning har gemensamt att deras bostadsort är Orminge och att de besökt biblioteket.

Min förhoppning var att workshopen skulle tilltala även den som inte annars lockas av textilt material. De som vanligtvis inte handarbetar skulle lockas till workshopen genom placeringen i rummet, till aktivering med att enkelt kunna ta upp en av de hängande och färdigträdna nålarna samt för att ”måla med tråd”-konceptet inte kräver förkunskap.

En skolklass besöker biblioteket för ”bokprat”. Innan starten upptäcker klassen duken. Fem killar i tolvårsåldern tar varsin nål och börjar brodera i rasande fart. En del stygn blir uppåt en fyrtyo centimeter långa. De andra tittar på. Följande samtal fördes mellan två killar i klassen.

”Wow, kolla in mina slagstygn. Jag äger. Jag äger den här tavlan.” Hans klasskompis svarar: ”Ja du har alltid varit bra på syslöjden. Fast bli inte arg nu. Du gör korsstygn nu kompis.” Killen svarar. ”Ja fast tror du det spelar roll. Här broderar man som man vill står det ju. Kolla in det något sytt här [pekar på den broderad texten ”Måla med tråd”] MÅLA MED TRÅD står det ju!”⁵²

Deltagarnas ålder sträckte sig från förskoleåldern till närmare nittio år. Jag har därför kategoriserat deltagarna i följande grupper: barn, ungdomar, unga vuxna, vuxna och pensionärer. Då deltagare från båda könen fanns representerade i samtliga grupper så kunde jag dra slutsatsen att deltagarnas visuella uttryck skiljer sig åt på grund av ålder snarare än kön. Jag var medveten om att en eventuell genusproblematik, på grund av valet av ett laddat material, kunde uppstå och riskera att utesluta vissa grupper. Men desto större anledning för vissa att utmana sig själva. Frågan är om de egentligen kan och vill brodera men att det blir en annan sak när det ska ske i offentlighetens ljus. Vissa äldre män valde att inte delta på grund av följande argument: ”Ojoj... jag kan inte sy, inte med dessa händerna”, ”det är kärringen som syr därhemma”, ”jag syr bara i knappar”, ”jag syr mig bara i tummen” och ”det där är kvinnogöra”.⁵³

⁵² Samtal den 27 oktober 2010 mellan deltagare i Orminge Bibliotek

⁵³ Samtal 11-29 oktober 2010 mellan mig och biblioteksbesökare i Orminge Bibliotek

Ett visuellt berättande med nål och tråd

Inom ramen för craftivism menar Greer att den sociala gemenskapen som skapas genom handarbete, i hennes fall stickning, blir grunden för politiska ställningstaganden och handfasta aktioner.⁵⁴ Duken kan vid första anblicken upplevas som ett klotterplank där motiv trängs med trassel och abstrakta nedslag. Tillsammans kan dessa symboler, personnamn och utrop vittna om lekfullhet och försök till att hantera nål och tråd i handarbetet, snarare än allvarliga politiska budskap. Om detta projekt skett under 70-talet eller kanske på en orolig plats någonstans i världen så hade troligtvis duken haft riktade budskap som vittnat om deltagarnas avsaknad av något. Kanske om något som upplevts som orättvist i samhället och måste rättas till. Von Busch förklarar i en artikel i Dagens Nyheter *Virknålens revolution* att craftivismen är mikroutopiska projekt i samhället som vill skapa nytt, inte bryta ner. Craftivismen är inte politisk på det sätt som vi förknippar med 1968, med gatuprotester, plakat och demonstrationer menar Von Busch.⁵⁵ Tanken var inte heller att den tomma duken skulle fyllas med politiska budskap för att förändra världen. Tanken var att duken skulle vittna om ett deltagande. Genom att göra ett stygn i duken så har deltagaren valt att ta plats. Att ta plats på duken och att ta plats i biblioteket vittnar om ett handarbete och ett berättande. Cecilia Andersson skriver om berättandet:

Att väcka frågor, skapa reaktioner, uppmana till reflektion, verka i ett offentligt rum och framförallt vända sig utåt, söka publik utanför gallerier och konsthallar är flera gemensamma drag hos samtidskonsten och gatukonsten. Där finns också behovet av att skapa tecken, symboler, bilder och uttryck för berättande – det som skiljer människan från andra arter. Detta behov kan naturligtvis variera individuellt. Dock finns ett behov och en kraft som av olika anledningar och på olika sätt ventileras. *Berättandet* är en av de viktigaste grundstenarna för människor vad gäller socialisering, identitetsskapande och överlevnad.⁵⁶

Handarbetet kan möjligen ha försvårat för vissa att på ett tillfredställande sätt kunna brodera det önskade avtrycket. Jag förutsatte att alla kunde hantera att få upp nålen igen efter att den tryckts ner i duken, vilket inte var fallet. Jag var tvungen att sprätta loss broderiramarna ett antal gånger varje vecka samt klippa loss duken från den mjuka delen av anslagstavlan som den hängde mot. Anslagstavlan stod fritt i rummet och när en kille i tioårsåldern pressat nålen igenom duken och sen igenom anslagstavlan så uppmärksammade jag hans förvirring. Suckades tittade han på mig och undrade hur alla människor orkat springa så mycket mellan fram och baksida.

Som workshopledare gick den mesta tiden åt att trä nya nålar, fästa trådar, lösa upp trassel

⁵⁴ Von Busch, Otto & Åhlvik, Clara (red) (2009), s. 27.

⁵⁵ Vessby, Malin "Virknålens revolution", *Dagens Nyheter* 2009-06-14

⁵⁶ Andersson (2006), s. 150.

och hjälpa till rent tekniskt. Men även jag har broderat för att sätta mitt avtryck och för att delta i gemenskapen vid några få tillfällen. Jag har broderat några gråa kuber föreställandes ”sockerbitarna”. Jag ville med de enkla konturerna se om andra uppfattade det som en bild av Orminge eller bara som några kuber. Ytterligare fyra deltagare skapade vid olika tillfällen olika sorters grönska på och omkring ursprungsmotivet. Det blev vår bild av Orminge.

Konstnären Ulrika Erdes, gör korsstyngsgraffiti på bussäten och ” /.. / skapar utrymme åt sig, sin konstsyn och sitt verk i offentligheten.” skriver Johanna Rosenquist i *Handarbete för en bättre värld*.⁵⁷ Vidare förklaras att Erdes stickgraffiti (och gatukonst), är en aktion och en politisk handling då hon visar upp sina verk och sin delaktighet i offentlig miljö. I *Virknålens revolution* menar hon att förutom att sprida glädje så delar hon och hennes efterföljare med sig av mänsklig närvaro i offentliga rum som annars domineras av marknadskrafter.⁵⁸

⁵⁷ Rosenqvist, Johanna (2009) ”Att ta saken i egna händer” i Von Busch, Otto & Åhlvik, Clara (red) *Handarbete för en bättre värld*, Jönköpings länsmuseum 19.09.2009-17.01.2010, Jönköping: Jönköpings länsmuseum, s. 85.

⁵⁸ Malin Vessby ”Virknålens revolution”, *Dagens Nyheter*, 2009-06-14

Tolkning och resultat

En annan bild av Orminge

Jag upptäckte tidigt i projektet att det inte fanns någon vilja att den broderade duken skulle tas ut för att göra en grå betongort till något mer personligt och mindre anonymt. Den mediala och ofta negativa bilden av en förort är inte densamma som de boende i Orminge har gett mig under projektets gång. Trots att deltagarna inte delar medias negativa bild så intog de försvarsposition då de självmant gärna jämförde Orminge i förhållande till vad utomstående tyckte och tänkte. Vardagslivet i förorten är en del av människors identitet.

Jag gick inte in i projektet för att stämpla Orminge som förort, däremot går jag ut ur projektet med tankar om att Orminge är personligt som det redan är. Om betongen byttes ut skulle det inte vara Orminge längre. Den fysiska omgivningen, i form av förortsbetong är en del av de boendes identitet. Barnens positivitet och syn på förorten är något som istället borde lyftas och utmana den etablerade mediabilden.

Mötesplatsen i Orminge Bibliotek har möjliggjort för de deltagande, att med visuella uttryck, kunna ta ett steg ut i det offentliga rummet genom att dels ta plats på duken och sen att duken tar plats genom att placeras ut i Orminges offentliga miljö. När duken intog samtliga platser ändrades betydelsen från att vara en duk med broderi till att uttrycka en väkänsla och en gemenskap Ormingeborna emellan. Utställningen i Orminge Bibliotek förevigade workshopens process och dukens platstagande i det offentliga rummet samt lyfte upp deltagarnas arbete och Orminge som plats. Det glädjer mig att veta att det faktiskt går att få många andra människor att delta i ett kollektivt verk. Hos Ormingeborna fann jag en vilja att handarbete, uttrycka sig och ta plats samt att vilja interagera och aktivera sig. Det står för något i sig självt. Orminge kommer alltid att finnas i mitt hjärta.

Duken och deltagandet i Orminge Bibliotek

En morgon när jag kom till biblioteket hade personalen ställt fram ett antal böcker om hantverk, handarbete och konsthantverk på ett bord intill workshopen. Under workshopens sista vecka ställdes en pensionärsgroups vävar ut precis intill. Utställningen, böckerna och workshopen samspelade och skapade ett handarbetstema i lokalen.

Biblioteket definieras inte som ett offentligt rum men deltagandet skedde ändå i offentlighetens ljus. Bibliotekets välkomnande och tillåtande atmosfär, i kombination med participatory design som metod involverade, engagerade och aktiverade biblioteksbesökarna i ett kollektivt skapat verk. Varje del bidrog till en helhet. Varje stygn blev en del av det stora.

Orminge Bibliotek har tidigare haft öppna estetiska verksamheter. Bibliotekspersonalens diskussioner och reaktioner kring min workshop handlade mycket om att projektet resulterat i att aktivera många jämfört med deras tidigare erfarenheter. Kanske har uttrycket ”Måla med tråd” sänkt prestationskraven eftersom det faktiskt inte handlat om att göra rätt eller fel. Deltagarna tog tillfället i akt och vågade testa något nytt. Alltid blev det någonting.

Orminge Bibliotek har flest besökare i åldersgruppen barn och ungdom, troligtvis på grund av att de profilerar sig mot den målgruppen. Det är också den åldersgruppen som varit flitigast vad gäller att medverka i workshopen. I åldersgrupperna barn, ungdomar och unga vuxna så har könsfördelningen över deltagarna varit någorlunda jämn. Ungdomar har generellt mer fritid än vuxna och det faller sig naturligt att delta i skapande verksamhet då det är något som än så länge återkommer i deras vardag i skolan. Att det var flest ungdomar som valde att delta kanske beror på att visuella uttryck är en del av att kunna ge uttryck för sig själv i ett identitetsskapande och meningssökande. Deltagandet i workshopen kan ses som en form av menings- och identitetsskapande praktik likt gatukonstens.⁵⁹ Jag likställer inte skapandet på duken i biblioteket med gatukonst. Men gatukonstutövarna är oftast unga, det vill säga i samma åldersgrupp som de flesta som valde att delta med visuella uttryck.

Deltagarnas visuella uttryck skiljde sig åt på grund av ålder snarare än kön. Däremot så ägnade flickorna längre tid vid själva broderandet och var därmed kanske mer noggranna. Pojkarna var lite snabbare, broderade större och med mycket raka streck. Det blev inte alltid något föreställande. De vuxna gjorde gärna något föreställande eller symboliskt. Ett hjärta, en stjärna, en streckgubbe. Äldre damer kunde sina stygn och använde broderiramen. De satte sig ner en stund och la duken rutinerat över knäna. Det som förvånade mig var att en del äldre män visade stort motstånd. Nåål och tråd var ett laddat material och något de inte ville ta i. I åldersgruppen vuxna och pensionärer var majoriteten kvinnliga deltagare. Killar som fortfarande gick i skolan visade inte något motstånd alls. Det var självklart att de också kunde sy eftersom de har sysslöjd i skolan.

Materialvalet av nåål, tråd och tyg i kombination med ett kollektivt skapande möjliggjorde för möten mellan individer, antingen som en interaktion via en kommentar på duken eller i ett muntligt samtal. I biblioteket kände de inte alltid varandra samt att de avlöste varandra. Men ofta uppstod ändå en gemenskap framför duken då de oavsett ålder och kön broderade tillsammans. Duken som mötesplats lyckades med att fånga upp deltagare, gammal som ung. Ett samspel som även kan ses på duken, till exempel i form av ett korsord och ett luffarschack. Deltagare, i olika åldrar och vid olika tillfällen, valde att brodera vidare på detta.

⁵⁹ Andersson (2006), s. 70.

Betsy Greer menar att då man handarbetar tillsammans befinner vi oss i ett mentalt och njutningsfullt sinnestillstånd. Det knyter oss samman och skapar en annan kontakt.⁶⁰

Bibliotekets ofta rogivande miljö och ett långsamt handarbete möjliggjorde för många samtal mellan mig och deltagare, mellan deltagarna själva och mellan mig och bibliotekspersonalen.

Behov av mötesplatser för visuellt berättande

Duken, med alla dessa avtryck, visar på att det finns ett behov av att få uttrycka sig. Om jag visuellt får berätta vad jag vill, som jag vet att andra kan få se, vad väljer jag då att berätta?

Kanske något som är personligt, som vi inte kan förstå utan en berättelse bakom, eller bara ett hjärta. På duken finns många hjärtan. Kanske för att någon började och inspirerade andra som inte visste vad de skulle sy. Men hjärtat är en av våra starkaste symboler och kan uppfattas som otroligt politiskt. Uttrycken på duken är symboler och de står för något oavsett varför de kom till. Det som går att diskutera är om dessa symboler är personliga överhuvudtaget. På duken blir de dekorativa och människan har alltid haft viljan att smycka sin omgivning. Med ditt avtryck gör du dig själv sedd. Dukens visuella uttryck, med de individuella avtrycken, är ett index på ett handarbete. Handarbetet är gjort för hand vilket inte kan vara något annat än ett personligt avtryck, även om det inte berättar om en specifik person. De motiv, symboler och avtryck som syns på duken är en blandning av personliga avtryck från de boende i Orminge i kombination med tagen inspiration från övriga nedslag på duken.

Behovet av mötesplatser skulle kunna tillfredställas för flera boende på andra orter, inte nödvändigtvis förorter, om lagliga mötesplatser upprättades. Enligt undersökningens resultat så har ett behov av mötesplats för visuella avtryck uppmärksamats och bekräftats. Då jag inte gjort någon jämförande studie så är det inte relevant att diskutera om dukens uttryck skulle sett annorlunda ut på annan ort.

Visuella avtryck från privatpersoner kommer aldrig få samma möjlighet, som företag med kommersiella/ekonomiska syften har, att ta plats i det offentliga rummet om inte något görs. Om inte mötesplatser skapas för att konkurrera om det visuella utrymmet, lagligt eller olagligt, så kommer det offentliga rummet och rätten till det att krympa till förmån för det som går att tjäna pengar på. Politikerna har makten att upprätta de lagliga väggarna. Lagliga mötesplatser står för ett demokratiskt deltagande i det offentliga rummet.

⁶⁰ Greer (2008), s. 56.

Duken som gatukonst

Workshopen i biblioteket skedde under ordnade och lagliga former. Jag har inga intentioner att, som bildpedagog och workshopansvarig, uppmana till olagligheter trots mitt personliga intresse av att uppskatta vad gatukonsten gör för stadens visuella identitet. Det handarbete som gjordes på biblioteket var inte gatukonst i den meningen att den tillkom illegalt på gatan. Konstutövning i det offentliga rummet som inte är lagligt eller beställt är gatukonst. Maktmotståndet från gatukonstutövarna och reproduktionen av makten skulle troligtvis inte finnas om all gatukonst vore laglig. Syftet för många gatukonstnärer är att skapa en motmakt, genom att visuellt ta platserna i offentliga miljön i anspråk för att kunna ifrågasätta det offentliga rummets makthavare i den rådande maktstrukturen. Jag anser att duken blev till gatukonst först då den intog de tolv platserna i Orminge. Duken tog plats tillfälligt och inget tillstånd söktes. Ingens egendom förstördes.

När duken placeras ut på olika platser i Orminge kan den bli till gatukonst och få betydelsen av att vara en sorts motmakt i form av ett symboliskt motstånd. I det offentliga rummet stod duken för olika sorters motmakt, ingen plats var mer eller mindre betydelsefull. Sammantaget blir duken konst på gatan och bär politisk potential att kunna ifrågasätta den demokratiska aspekten av vem eller vilka som har makten i det offentliga rummet. Cecilia Andersson menar att;

I det offentliga rummet, på stadens gator finns olika former av motstånd. Symboliska såväl som handgripliga. Etablerat motstånd och oetablerat, medvetna och omedvetna ifrågasättanden. Oppositionella politiska partier och olika intresseorganisationer utgör formen för etablerat motstånd. Gatukonsten skulle i sin tur kunna vara ett oetablerat motstånd. Detta motstånd är inte alltid medvetet eller uttalat hos utövaren, dock kan gestaltningarna, de estetiska produktionerna och kreativa handlingarna vilka i sig bildar en sorts motmakt måhända ses som symboliska uttryck för motstånd.⁶¹

Vi som vistas på allmänna platser i samhället exponeras inför cirka 3000 ofrivilliga reklamslag under en dag.⁶² Inför mitt kommande yrke som bildpedagog är det viktigt att kunna dela med mig av ett kritiskt förhållningssätt till det enorma konsumtionsinriktade informationsflöde som vi ständigt utsätts för. Varför reklamen tillåts ta så stor plats i det offentliga rummet handlar nog endast om att personliga avtryck, främst förekommande som gatukonst, inte är något som kan tjäna pengar på. Att ägna sig åt långsamt handarbete i en tid av snabb konsumtion kan lyfta frågor om hur vi väljer att leva och framförallt konsumera. När duken som är ett handarbete hänger över en reklampelare så vittnar den inte bara om mänsklig närvaro utan också om en motkraft till konsumtion. Det går att skapa istället för att köpa.

⁶¹ Andersson (2006), s. 74.

⁶² <http://www.tekniskamassan.se/common/Article.aspx?id=2783> (2010-12-28)

Jag väljer att se deltagarna inom diskursen ”individerna i det offentliga rummet” då min analys visar att deltagarnas argument för val av plats tyder på att de med utplaceringen av duken velat kritisera det offentliga rummets struktur. Broderiet kan ses som en motmakt då den, av mig, placeras ut på platserna i det offentliga rummet och utmanar dess struktur genom att individerna synliggörs och tar plats genom artefakten. Enligt min tolkning kritiserar deltagarna det som de själva uppfattar som makt i konsumtionssamhället. Foucault menar att vi försöker göra motstånd mot förtrycket med de resurser vi har, vilket i detta fall blir dukens utplacering i det offentliga rummet. Anledningen till att de yngre barnen oftast valde sin egen skola, tolkar jag enligt Foucaults makt, kunskap- och diskursperspektiv, som att den disciplinära makten som finns omkring barnen gör att de inte är medvetna om att de är kontrollerade i det offentliga rummet. Då de inte vet om att de borde ha rätt till större plats i ett demokratiskt samhälle så väljer de att ta plats på sin egen skola. Barnen vet att saker de själva har gjort får hänga uppe och ta plats där på sin egen skola.

Duken som ett craftivistiskt verk

Craftivism beskrivs som en radikal kollektivism och med det en aktivistisk handling som sker utanför den organiserade hemslöjdens ramar.⁶³ Projektet är inte per denna definition craftivistiskt. Craftivistiska projekt riktas mot ett specifikt mål. Mitt projekt var mer öppet och utan specifikt mål. Deltagarna har inte utgått från craftivistiska grunder eller teorier. Mig veterligen kände ingen av deltagarna till termen. Jag benämner projektet som craftivistiskt inspirerat. Men det är något jag applicerar då jag utför den aktivistiska handlingen, det vill säga aktionen i det offentliga rummet. Utifrån de valda platserna, som den broderade duken intar i det offentliga rummet, tolkar jag resultatet i begrepp om makt och motmakt.

Då projektet är initierat av mig och inte av deltagarna själva så finns det frågor om huruvida min mötesplats och projekt har styrt deltagarna eftersom de uppenbarligen inte utformat en liknande mötesplats tidigare. Jag stödjer mig då mot att behovet av visuellt berättande funnits och att jag lyckats fånga upp det genom mötesplatsen och aktionen.

När jag tog duken och steget ut i det offentliga rummet handlade det inte om att ta plats med hjärtan, blommor eller en liten snigel. Att ta ut handarbete i konsumtionssamhället blir till en politisk handling. Den kollektivt skapade duken bär politisk potential likt ett craftivistiskt verk. Det handlar grundläggande om ett ifrågasättande av de demokratiska rättigheterna då vi tog plats med individens visuella uttryck i den annars konsumtionsstyrda uttryckens värld. Det är inte deltagarnas egna ord men jag drar dessa slutsatser utifrån deras

⁶³ Von Busch, Otto & Åhlvik, Clara (red) (2009), s. 88.

val av platser. I enlighet med Ulrika Erdes tankar så anser jag att när duken var utplacerad i offentligheten vittnade den om mänsklig närvaro i det anonyma reklamflödet.

Mitt designpedagogiska projekt kanske bara ses som en fin gest av andra. Men om craftivism uppstår när hantverk och aktivism möts så vill jag påstå att aktionen med utplacerandet av den broderade duken i offentliga rummet är en politisk handling som gör duken till ett craftivistiskt inspirerat verk. Många av deltagarna har valt ut platserna utifrån viljan att påverka, utmana eller ifrågasätta något specifikt för den platsen. Likt craftivismen har de ställt sig frågan hur de kan föra fram ett eventuellt budskap med textila medel. Von Busch skriver att ”Craftivism är en uppbygglig protest just därför att skapandet är det centrala elementet i allt hantverk. Det är inte så mycket motiven som är protesten, utan deras sammankopplade tillblivelseprocesser.”⁶⁴ Deltagarnas visuella avtryck på duken och val av plats har skiljt sig åt. Men det är inte heller det enskilda avtrycket på duken som kan skapa en ny betydelse på en utvald plats. Det är duken som kollektivt handarbete, som uttrycker ett deltagande och en kollektiv vilja att ta plats på duken, på biblioteket och i Orminges offentliga miljö, som skapade nya betydelser. Likt gatukonstnärer så har biblioteksbesökarnas val av platser handlat om att fånga uppmärksamhet, ifrågasätta konsumtion, lämna avtryck i det offentliga rummet, en form av identitetsskapande och symboliska krockar mellan handarbete, reklam och graffiti. Projektet har möjliggjort för de boende i Orminge att ta fysisk och visuell plats i det offentliga rummet.

⁶⁴ Ibid., s.88.

Slutdiskussion

Jag har under projektets gång upptäckt vilken fantastisk plats biblioteket är. Biblioteket är en motkraft till det kommersiella och symboliserar något som annars sakta försvinner bort i vårt konsumtionsstyrda samhälle. Med sprängkraften i sin öppenhet så är det en av de sista utposterna innan privatiseringen och kommersialiseringen tar över. Ovanstående rader skrev jag i början av min undersökning, innan nyheten om privatiseringen av Nackas bibliotek kom ut. Är privatiseringen av biblioteken bara en början? Eller är det så att det faktiskt är slutet, att det nu inte finns så mycket kvar att privatisera? Om de svenska folkbiblioteken blir ännu mer beroende av marknadskrafter och vinstkrav så kanske flertalet av bibliotekets verksamheter försvinner. Det finns redan privata bibliotek som fungerar alldeles utmärkt. Men privatiseringen av folkbiblioteken innebär att en av samhällets viktigaste och oberoende rum för yttrandefrihet försvinner. Skulle jag kunna ha haft min workshop i ett privatägt bibliotek? Var ska lagliga öppna mötesplatser få uppstå om det inte finns vilja eller pengar till upprättandet av detsamma i det offentliga rummet?

Utifrån den demokratiska idén om att alla ska ha lika tillgång till det offentliga rummet anser jag att lagliga offentliga mötesplatser för visuella gestaltningar, där vi alla kan skapa, utbyta kompetens och utöva våra intressen, borde finnas i överflöd. Bäst vore om en bred målgrupp kan fångas upp och att mötesplatsen erbjuder olika uttrycksmedel. Framtida forskning skulle kunna behandla hur budskap, avtryck och uttryck gestaltas på lagliga väggar jämfört med olagliga platser. Jämförande studier mellan orter kan göras då mötesplatsernas gestaltningar kan skilja sig åt beroende på hur boendeorten inverkar på de boendes identitet och därmed visuella uttryck.

Lagliga mötesplatser skapar ett utrymme för individens frihet samtidigt som detta även kritiserar av många gatukonstnärer som då anser att praktiken måste vara olaglig och komma underifrån för att kunna ifrågasätta vem som har rätten till den visuella kommunikationen i det offentliga rummet. Den gatukonst som skapats under illegala former är oftast med syftet att ifrågasätta makten. Gatukonstnärernas syfte skiljer sig åt. Vissa skulle inte nyttja en laglig mötesplats då det innebär att de indirekt accepterar att andra fått bestämma din plats i det offentliga rummet. Att ges plats är en sak, men att ta plats är en annan.

Så vem eller vilka har då starkast inverkan på stadens visuella identitet? Trots nolltoleransen så tillåts viss gatukonst ändå att vara kvar. Staden bestämmer då vad som är klotter och vad som är konst. Vilket är en ytterligare anledning till att lagliga alternativ behövs. Gatukonst är ändå ett samtida kulturfenomen där mycket har hänt inom området bara

under de senaste åren. Konsumtionssamhället har en mycket stor del av det möjliga utrymmet för visuella uttryck till sitt förfogande. Vi borde alla ställa oss frågan vem eller vad som kontrollerar vilka bilder som får visas det offentliga rummet. Handlar det bara om pengar eller är det en form av estetisk censur?

Om en privatperson väljer att dela med sig av sitt verk i den offentliga miljön så vill den personen oftast säga eller påpeka någonting. Till exempel kan ett stickat fodral till en lyktstolpe ses som en fin gest eller som ett budskap om att värma och mjuka upp vår hårda stadsmiljö. Craftivism kan innebära allt från att aktivister lyckas stoppa militärer med textila fysiska hinder till att personer sticker en halsduk för att klä den runt halsen på en staty. Även om det finns en politisk agenda bakom ett textilt verk i en offentlig miljö så kan det textila verket ändå uppfattas som bara en fin gest. Kanske för att det i allmänhet fortfarande ses som kvinnligt att brodera, sticka och sy, och att det som kvinnor tar sig an i konstvärlden kan ses mer som en hobby och inte en form av konst eller politisk rörelse.⁶⁵ Craftivismen rörelse kanske inte kan minska de konsumtionsinriktandes plats och fysiska utrymme men kan förhoppningsvis under lång sikt bana väg för fler avtryck från individen i det offentliga rummet. För visst kan små stygn väcka stora frågor.

⁶⁵ Greer (2008), s. 13.

Källförteckning

Tryckta källor

Andersson, Cecilia (2006) *Rådjur och raketer*, Stockholm: HLS förlag

Bolmstedt, Åsa, ”Oväntade problem med laglig vägg”, *Apropå- brottsförebyggande rådets tidskrift* nr 4/2005

Burr, Vivien (1995/2003) *Social Constructionism*, London: Routledge

Ericsson, Irene m.fl. (red) (2002) *Miljonprogram och media. Föreställningar om människor och förorter*, Norrköping Integrationsverket

Foucault, Michel (1974/2001) *Övervakning och straff*, Lund: Arkiv förlag

Gabrielsson, Catharina (2006) *Att göra skillnad- det offentliga rummet som medium för konst, arkitektur och politiska föreställningar*, Stockholm: Axl books

Greer, Betsy (2008) *Knitting for good*, Boston & London, Trumpeter

Kullberg, Birgitta (2004) *Emografi i klassrummet*, Lund: studentlitteratur

Mazé, Ramia (2007) *Occupying time. Design, technology and the form of interaction*, Karlskrona: Blekinge Institute of technology

Olsson, Sören (1998) *Det offentliga stadslivets förändringar*. Göteborg: Centrum för byggnadskultur i västra Sverige Chalmers tekniska högskola. Göteborgs universitet

Ristilampi, Per-Markku (1994/1999) *Rosengård och den svarta poesin. En studie av modern annorlundahet*, Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposition

Stensmo, Christer (2002) *Vetenskapsteori och metod för lärare*, Kunskapsförlaget i Uppsala AB

Von Busch, Otto & Åhlvik, Clara (red.) *Handarbete för en bättre värld*, Jönköpings länsmuseum 19.09.2009-17.01.2010, Jönköping: Jönköpings länsmuseum

Åman, Andersson m.fl. (red.) (2004) ”Det offentliga rummet och förorten som modernismens vagga”, i Andersson m.fl.(red.), i *Stockholm at large*, Färgfabriken,

Otryckta källor

Rabe, Ananina, ”Nackas utförsäljning av bibliotek bara början”, *Svenska Dagbladet*, 2010-12-17

Söderling, Fredrik ”Nacka säljer ut sina bibliotek”, *Dagens nyheter*, 2010-12-10

Vessby, Malin ”Virknålens revolution”, *Dagens Nyheter* 2009-06-14

<http://www.parlino.se/Tomten%20på%20stan.aspx>

<http://www.parlino.se/Tomte%20funstuff.aspx#reklamfilm>

http://boofolketshus.se/?page_id=76

http://www.nacka.se/web/kultur/bibliotek/bibliotek_orminge_/Sidor/default.aspx

<http://www.weworkinafragilematerial.com/>

http://boofolketshus.se/?page_id=69

<http://www.stockholm.se/TrafikStadsplanering/Gator-och-torg1/Klotter>

<http://www.jcdecaux.se>

<http://www.fotolog.com/phusanna>

<http://www.alltomstockholm.se/start/article1288155.aos>

<http://www.statenskonstrad.se/se/Menu/Upplev/Byggnadsanknuten+konst/Gestaltningar/2009+-+2000/2005/Daniel+Diaz+Ossian+Eckerman+Arvid+Wretman>

<http://www.riksdagen.se>

http://www.riksteatern.se/templates/Sida_12220.aspx?epslanguage=SV

Bildförteckning

Bild på titelsidan: Del av duk. Foto av Mikaela Saint Just Ribeiro

Bild 1: Bild från workshop i Orminge Bibliotek. Foto av Mikaela Saint Just Ribeiro

Bild 2: Bild på duken över reklamskylt på Orminge centrum parkering. Foto av Mikaela Saint Just Ribeiro

Bild 3: Bild från utställningen i Orminge Bibliotek. Foto av Mikaela Saint Just Ribeiro

Bilaga 1

Tolv platser i Orminge

Bild 1 Ormingeskolan

Foto av Mikaela Saint Just Ribeiro

Bild 2 Den rika sidan av bron

Foto av Mikaela Saint Just Ribeiro

Bild 3 Den fattiga sidan av bron

Foto av Mikaela Saint Just Ribeiro

Bild 4 Hästarna

Foto av Mikaela Saint Just Ribeiro

Bild 5 Duken på taket

Foto av Mikaela Saint Just Ribeiro

Bild 6 Den vita färgen

Foto av Mikaela Saint Just Ribeiro

Bild 7 Rackethallen

Foto av Mikaela Saint Just Ribeiro

Bild 8 Trappan i Orminge köpcentrum

Foto av Mikaela Saint Just Ribeiro

Bild 9 Utanför systemet

Foto av Mikaela Saint Just Ribeiro

Bild 10 Sockerbitar

Foto av Mikaela Saint Just Ribeiro

Bild 11 Reklammuren vid bussarna

Foto av Mikaela Saint Just Ribeiro

Bild 12 Reklamskylden på bilparkeringen

Foto av Mikaela Saint Just Ribeiro